

TAMMI

Minä olen Malala

KOULUTYTTÖ JONKA TALIBAN
YRITTI VAIENTAA

MALALA YOUSAFZAI
ja CHRISTINA LAMB

MALALA YOUSAFZAI
JA CHRISTINA LAMB

Minä olen Malala

Koulutyttö jonka Taliban
yrityi vaientaa

Suomentanut Jaana Iso-Markku

ENGLANNINKIELINEN ALKUTEOS

I Am Malala. The Girl Who Stood Up for Education and Was Shot by the Taliban

COPYRIGHT © 2013 BY SALARZAI LIMITED

THIS EDITION PUBLISHED BY ARRANGEMENT WITH LITTLE, BROWN AND
COMPANY, NEW YORK, NEW YORK, USA THROUGH ULF TÖREGÅRD AGENCY AB.

ALL RIGHTS RESERVED.

SUOMENKIELINEN LAITOS © KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI 2014

ISBN 978-951-31-7644-0

PAINETTU EU:SSA

Kaikille tytöille, jotka ovat kohdanneet
epäoikeudenmukaisuutta ja tulleet hiljennetyiksi.
Yhdessä saamme äänemme kuuluviin.

Kartta: John Gilkes

Sisällys

ESIPUHE: PÄIVÄ JONA MAAILMANI MUUTTUI 9

I OSA: ENNEN TALIBANIA

1. Perheeseen syntyä tytär	17
2. Isäni, Haukka	29
3. Vartuin koulussa	40
4. Kylä	55
5. Miksi en käytä korvarenkaita eivätkä pataanit sano kiitos.	64
6. Jätevuoren lapset	73
7. Mufti joka yritti sulkea koulumme	82
8. Maanjäristyksen syksy	93

II OSA: KUOLEMAN LAAKSO

9. Radiomullah	101
10. Toffeeta, tennispalloja ja Swatin Buddhat	112
11. Fiksu luokka	122
12. Verinen aukio	133
13. Gul Makain päiväkirja	139
14. Outo rauha	149
15. Lähtö laaksosta	159

III OSA: KOLME TYTTÖÄ, KOLME LUOTIA

16. Surujen laakso	171
17. Rukoilen lisää pituutta	185
18. Nainen ja meri	197
19. Yksityinen talibanisaatio	205
20. Kuka on Malala?	213

IV OSA: ELÄMÄN JA KUOLEMAN RAJALLA

21. ”Jumala, minä annan hänet sinun huomaasi”	221
22. Matka tuntemattomaan.	235

V OSA: TOINEN ELÄMÄ

23. ”Päähän ammuttu tyttö, Birmingham”	247
24. ”He ovat siepanneet hänen hymynsä”	261

EPILOGI:

YKSI LAPSI, YKSI OPETTAJA, YKSI KIRJA, YKSI KYNÄ...	272
---	-----

SANASTO	282
-------------------	-----

TÄRKEITÄ TAPAHTUMIA PAKISTANISSA JA SWATISSA	285
--	-----

KIITOKSET	288
---------------------	-----

TIETOA MALALA-SÄÄTIÖSTÄ	292
-----------------------------------	-----

Esipuhe

Päivä jona maailmani muuttui

Tulen valtiosta, joka luotiin keskiyöllä. Olin vähällä kuolla heti keskipäivän jälkeen.

Vuosi sitten lähdin kotoani kouluun enkä enää palannut takaisin. Taliban ampui päähäni luodin, ja minut kuljetettiin tajuttomana lentokoneella pois Pakistanista. Jotkut sanovat, etten koskaan enää pala kotiin, mutta sisimmässäni uskon lujasti palaavani. Kenenkään ei toivo joutuvan raastetuksi eroon kotimaastaan.

Nykyään toivon joka aamu silmät avatessani näkeväni vanhan huoneeni täynnä omia tavaroitani, vaatteet hujan hajan lattialla ja koulusta saamani palkinnot hyllyillä. Sen sijaan olen maassa, joka elää viisi tuntia jäljessä rakkaasta kotimaastani Pakistanista ja Swatin laaksossa olevasta kodistani. Kotimaani on kuitenkin satoja vuosia jäljessä tätä maata. Täällä on kaikki kuviteltavissa olevat mukavuudet. Vettä tulee kaikista hanoista, kuumaa tai kylmää, ihan miten haluaa; valot syttyvät katkaisijasta kääntämällä, päivin ja öin, eikä öljylampuille ole tarvetta; uuni on valmiina ruoanlaittoon ilman, että kenenkään tarvitsee hakea kaasupulloja basaarista. Täällä kaikki on niin nykyaikaista, että ruoanakin saa halutessaan paketeissa valmiiksi kypsennettynä.

Kun seison ikkunani edessä ja katson ulos, näen korkeita taloja, pitkiä teitä täynnä autoja, jotka etenevät hyvässä järjestyksessä, hyvin hoidettuja vihreitä pensasaitoja ja nurmikoita ja siistejä jalkakäytäviä. Suljen silmäni ja hetken ajan olen taas omassa laaksossani – korkeita lumi-

huippuisia vuoria, vihreinä aaltoilevia peltoja ja raikkaan sinisiä jokia – ja sydämeni hymyilee nähdessään Swatin laakson ihmiset. Palaan ajatuksissani takaisin kouluuni, jossa kohtaan jälleen kaikki ystävät ja opettajat. Tapaan parhaan ystäväni Moniban, ja me istumme yhdessä juttelemassa ja pilailmassa kuin en olisi koskaan lähtenytkään.

Sitten muistan olevani Birminghamin kaupungissa Englannissa.

Päivä, jolloin kaikki muuttui, oli tiistai 9. lokakuuta 2012. Se ei ollut alkuaankaan hyvä päivä, sillä oltiin keskellä koejaksoa. Koska olen opintahaluinen tyttö, kokeet eivät kuitenkaan painaneet minua niin paljon kuin joitakin luokkatovereitani.

Sinä aamuna saavuumme Haji Baban tieltä kääntyvälle kapealle päällystämättömälle kujalle tavalliseen tapaan kirkkaanvärisiksi maalattujen autoriköjen kulkueena. Rikšat sylkivät sisuksistaan bensankäryä, ja jokaiseen oli ahtautunut viisi tai kuusi tyttöä. Talibanin tulon jälkeen koulussamme ei ole ollut nimikylttiä, eikä koristeltu messinkiovi valkoisessa seinämuurissa lautatarhaa vastapäätä anna minkäänlaista vihjettä siitä, mitä oven takana on.

Meille tytöille tuo oviaukko oli kuin taianomainen sisäänkäynti omaan erityiseen maailmaamme. Hypähtäessämme ovesta sisään viskasimme pois huivimme kuin tuuli, joka puhaltaa pilvet pois auringon edestä, ja juoksimme sitten päätä pahkaa portaat ylös. Ylhäällä oli avoin piha, josta mentiin luokkahuoneisiin. Me jätimme reput omiin luokkiimme ja keräännymme sitten ulos aamunavaukseen, jossa seisoiimme asennossa selkä vuoriin päin. Yksi tytöistä komensi ”*Assaan bash!*” eli ”Lepo!”, ja me löimme kantapäät yhteen ja vastasimme ”*Allah*”. Sitten tyttö komensi ”*Hoo she yar!*” eli ”Asento!” ja me löimme kantapäät taas yhteen, ”*Allah*”.

Isäni oli perustanut koulun jo ennen syntymääni, ja sen nimi, KHUSHALIN KOULU, oli ylpästi maalattu punavalkoisin kirjaimin seinälle päidemme yläpuolelle. Menimme kouluun kuutena aamuna viikossa, ja koska olin 15-vuotias ja kävin yhdeksättä luokkaa, oppituntini kuluvat luetellessa ääneen kemiallisia reaktioyhtälöitä tai opetellessa urdun kielen kielioppia, kirjoittaessa englanniksi tarinoita, joiden opetus oli esimerkiksi ”Hiljaa hyvä tulee”, tai piirtäessä kaaviokuvia verenkierrös-

ta – useimmat luokkatovereistani halusivat isona lääkäreiksi. On vaikea kuvitella, että joku voisi pitää tätä uhkana. Ja kuitenkin koulun oven ulkopuolella oli paitsi Swatin laakson tärkeimmän kaupungin Mingoran meteli ja kaaos myös talibanien kaltaisia ihmisiä, joiden mielestä tyttöjen ei pitänyt käydä koulua.

Se aamu oli alkanut samalla tavoin kuin mikä tahansa aamu, joskin hiukan myöhemmin kuin tavallista. Koejakson takia koulu alkoi kahdeksan sijasta yhdeksältä, mikä oli hyvä, koska en pidä aikaisista herätyksistä ja pystyn nukkumaan ohi kukkojen kieunnan ja muezzinin rukouskutsujen. Ensin isäni yritti herättää minua. ”On aika herätä, *jani mun*”, hänellä oli tapana sanoa. Se on persiaa ja tarkoittaa ”sielunkumppania”, ja isä nimitti minua aina siten päivän alkaessa. ”Pari minuuttia vielä, *aba*, joo-han”, minä rukoilin ja kaivauduin syvemmälle peiton alle. Sitten tuli äitini Tor Pekai. ”*Pisbo*”, hän huhui. Se tarkoittaa ”kissaa” ja on hänen lempinimensä minulle. Tässä vaiheessa aina tajusin, mitä kello oli, ja huusin ”*Bhabbi*, minä olen myöhässä!” Meidän kulttuurissamme jokaista miestä kutsutaan ”veljeksi” ja jokaista naista ”sisareksi”. Niin me ajattelemme toisistamme. Kun isä ensimmäisen kerran toi vaimonsa kouluun, kaikki opettajat käyttivät hänestä nimitystä ”veljeni vaimo” eli *bhabbi*. Tämä nimitys säilyi, ja nyt sanomme kaikki äitiä *bhabiksi*.

Nukuin talon etuosassa pitkänomaisessa huoneessa, jossa oli vain vuode ja kaappi. Olin käyttänyt kaapin hankintaan osan rahoista, jotka olin saanut palkinnoksi siitä, että olin ajanut rauhanasiaa laaksossamme ja puolustanut tyttöjen oikeutta käydä koulua. Hyllyillä olivat kaikki kullankäiset muoviset maljat ja pokaalit, jotka olin voittanut olemalla luokkani priimus. Vain kahdesti en ollut ollut paras – molemmilla kerroilla minut oli päihittänyt Malka-e-Noor, joka oli pahin kilpailijani luokassa. Olin lujasti päättänyt, että enää en häviäisi.

Kouluun ei ollut kotoani pitkä matka, ja minulla oli ollut tapana kävellä sinne, mutta edellisen vuoden alusta lähtien olin kulkenut bussilla. Kyse oli vain viiden minuutin ajomatkasta löyhkäävän joen viertä, ohi jättiläismäisen mainostaulun, jossa mainostettiin tohtori Humayunin hiustensiirtoklinikkaa. Me laskimme leikkiä, että yksi kaljuista miesopettajistamme oli varmaankin käynyt siellä, koska hänen päähänsä oli äkkiä alkanut kasvaa hiuksia. Minä pidin bussikyydistä, kos-

ka autossa istuessa en hikoillut yhtä paljon kuin kävellessä ja saatoin jutella ystäväni kanssa ja juuruta kuljettajamme Usman Alin kanssa, jota kutsuimme nimellä *bhai jan*, ”veli”. Hän nauratti meitä kaikkia hasuilla tarinoillaan.

Olin alkanut käyttää bussia, koska äitiä pelotti, kun kuljin kouluun yksinäni. Meitä oli uhkailtu koko vuoden. Toisinaan uhkaukset julkaisitiin sanomalehdessä, toisinaan taas ne tulivat paperilapuilla tai ihmisten välittämänä viesteinä. Äiti oli huolissaan minusta, mutta Taliban ei ollut tähän saakka hyökännyt nuoren tytön kimppuun, ja itseäni huolestutti enemmän se, että talibanit ottaisivat maalitaulukseen isän, koska hän arvosteli heitä puheissaan. Isän läheistä ystävää ja kampanjointiveria Zahid Khania oli ammuttu kasvoihin elokuussa hänen ollessaan menossa rukoilemaan, ja tiesin, että kaikki sanoivat isälleni: ”Ole varovainen, sinä olet seuraava.”

Kadullemme ei voinut ajaa autolla, joten kotiin tullessa jäin aina pois bussista alhaalla joen rannalla olevalla tiellä ja kuljin sitten rautaisesta kalteriportista ja portaita ylös. Olen isäni tavoin aina ollut haaveilija, ja toisinaan oppitunneilla ajatukseni alkoivat harhailla ja kuvittelin, että kotimatalla eteeni saattaisi ilmestyä terroristi, joka ampuisi minut niillä portailla. Mietin, mitä mahtaisin tehdä. Ehkä nappaisin kengän jalastani ja löisin terroristia. Sitten kuitenkin ajattelin, että jos tekisin niin, minun ja miehen välillä ei olisi mitään eroa. Olisi parempi anella: ”Hyvä on, ammu vain minut, mutta kuuntele ensin, mitä sanon. Sinä teet väärin. Minä en vastusta sinua, haluan vain kaikkien tyttöjen pääsevän kouluun.”

En ollut peloissani, mutta olin alkanut pitää huolen siitä, että portti oli öisin lukossa, ja kysyä Jumalalta, mitä ihmiselle tapahtuu, kun hän kuolee. Puhuin kaikesta parhaalle ystävälleni Moniballe. Olimme lapsina asuneet samalla kadulla, olimme olleet ystäviä alkeiskoulusta saakka ja jaoimme kaiken. Justin Bieberin laulut, *Twilight*-elokuvat ja parhaat kasvojen vaalennusvoiteet. Moniba haaveili muotisuunnittelijan urasta, mutta koska hän tiesi, ettei hänen perheensä koskaan suostuisi siihen, hän sanoi kaikille haluavansa lääkäriksi. Meidän yhteiskunnassamme tyttöjen on vaikea ryhtyä muuksi kuin opettajaksi tai lääkäriksi, sikäli kuin ylipäänsä voivat käydä töissä. Minä olin poikkeus – en

koskaan salannut haaveitani, kun päätin, että lääkärin sijasta halusinkin tulla keksijäksi tai poliitikoksi. Moniba huomasi aina, jos jokin oli vialla. ”Älä huoli”, sanoin hänelle. ”Talibanit eivät ole vielä koskaan hyökänneet pikkutytön kimppuun.”

Kun bussin ilmoitettiin tulleen paikalle, riensimme portaat alas. Kaikki muut tytöt peittivät päänsä huivilla ennen kuin astuivat ulos ovesta ja kiipesivät auton takaosaan. Bussimme oli todellisuudessa valkoinen Toyotan avolava-auto, jollaisia täällä nimitetään *dynaksi* ja jossa oli kolme samansuuntaista penkkiä, yksi kummallakin sivulla ja yksi keskellä. Autoon oli ahtautunut kaksikymmentä tyttöä ja kolme opettajaa. Minä istuin vasemmalla Moniban ja meitä yhtä vuotta alemmaa luokkaa käyvän Shazia Ramzan -nimisen tytön välissä, ja koululaukut olimme työntäneet penkin alle.

Tämän jälkeen muistikuvani ovat hiukan epäselviä. Muistan, että *dynan* sisällä oli kuumaa ja hiostavaa. Viileämpi sää antoi odottaa itseään, ja vain etäällä näkyvä Hindukušin vuoristo oli saanut ohuen lumipeitteen. Auton takaosassa, jossa istuimme, ei ollut sivuilla ikkunoita, ainoastaan paksu muovipressu, joka lepatti tuulessa ja oli niin kellastunut ja pölyinen, ettei sen läpi nähnyt ulos. Takaosasta näkyi vain pikkuruinen neliö taivasta ja vilahduksia auringosta, joka tuohon aikaan päivästä oli keltainen, kaiken yllä ryöppyävässä pölyssä kelluva pallo.

Muistan, että bussi kääntyi pois tieltä armeijan tarkastuspisteen kohdalla, niin kuin aina, ja ohitti mutkassa olevan aution krikettikentän. Muuta en sitten enää muistakaan.

Unissa, joita näen ampumisesta, isä on mukana bussissa ja minun sijastani ammutaan häntä ja sitten joka puolella on miehiä ja minä etsin isääni.

Todellisuudessa kävi niin, että me pysähdyimme odottamatta. Vasemmalla puolellamme oli Swatin ensimmäisen hallitsijan valtiovainministerin Sher Mohammad Khanin ruohottunut hauta ja oikealla puolellamme patukkatehdas. Tarkastuspisteeseen ei varmaan ollut kahtakaansataa metriä.

Me emme nähneet, mitä edessä oli, mutta nuori, vaaleisiin vaatteisiin pukeutunut parrakas mies oli astunut tielle ja huitoi auton pysähtymään.

”Onko tämä Khushalin koulun bussi?” mies kysyi kuljettajaltamme. Usman Bhai Jan ajatteli, että kysymys oli tyhmä, koska koulun nimi oli maalattu auton kylkeen. ”On”, hän vastasi.

”Minä tarvitsen tietoja eräistä lapsista”, mies sanoi.

”Teidän pitää mennä koulun toimistoon”, Usman Bhai Jan sanoi.

Hänen puhuessaan toinen valkoisiin pukeutunut nuori mies lähestyi auton takaosaa. ”Katso, joku toimittaja on taas tulossa pyytämään haastattelua”, Moniba sanoi. Sen jälkeen kun olin alkanut puhua isäni kanssa erilaisissa tilaisuuksissa kampanjoidakseni tyttöjen koulutuksen puolesta ja vastustaakseni sellaisia kuin talibanit, jotka haluavat kätkeä meidät näkyvistä, luokseni oli usein tullut toimittajia, jopa ulkomaisia, mutta ei tällä tavoin keskellä tietä.

Miehellä oli päässä suippo lakki, ja hän näytti yliopisto-opiskelijalta. Hän heilautti itsensä takaosan perälaudalle ja nojautui ylitsemme.

”Kuka on Malala?” mies kysyi vaativasti.

Kukaan ei sanonut mitään, mutta useat tytöistä katsoivat minuun. Olin ainoa, jonka kasvot eivät olleet peitossa.

Silloin mies nosti esiin mustan pistoolin. Sain myöhemmin kuulla, että se oli Colt 45. Jotkut tytöistä kirkkaisivat. Moniba sanoo, että puristin hänen kättään.

Ystäväni ovat kertoneet, että mies ampui nopeaan tahtiin kolme laukausta. Ensimmäinen meni läpi vasemmasta silmäkuopastani ja upposi vasempaan olkapäähäni. Lysähdin eteenpäin Moniban päälle veren valuessa vasemmasta korvastani, ja niin muut luodit osuivat vieressäni istuviin tyttöihin. Toinen luodeista osui Shazian vasempaan käteen. Kolmas lävisti hänen vasemman olkansa ja osui sitten Kainat Riazin oikeaan käsivarteen.

Ystäväni kertoivat myöhemmin, että ampujan käsi vapisi hänen laukaistessaan aseensa.

Sairaalaan tullessamme pitkät hiukseni ja Moniban syli olivat likomärkiä verestä.

Kuka on Malala? Minä olen Malala, ja tämä on minun tarinani.

I

OSA

Ennen Talibania

سوري سوري په گولو راشي د بي ننگي آواز درامه شه مئينه

Sorey sorey pa golo rashey

Da be nangai awaz de ra ma sha mayena

Otan mielummin vastaan kunniakkaan luotien repimän ruumiisi

Kuin tiedon pelkuruudestasi taistelukentällä

PATAANIEN PERINTEINEN TAPA-RUNO

I.

Perheeseen syntyy tytär

Kun minä synnyin, kyläläiset sääliittelivät äitiäni eikä kukaan onnitellut isää. Tulin maailmaan aamunkoitteessa viimeisen tähden sammussa tuikahtaen. Me pataanit pidämme tätä hyvänä enteenä. Isälläni ei ollut varaa sairaalaan tai kättilöön, joten eräs naapuri avusti synnytyksessäni. Vanhempieni ensimmäinen lapsi oli syntynyt kuolleena, mutta minä putkahdin ilmoille sätkivänä ja kiljuvana. Olin tyttö maassa, jossa pojan syntymää juhlistetaan ammuskelmalla kivääreillä ilmaan, kun taas tytöt kätketään verhon taakse eikä heillä ole elämässään muuta roolia kuin valmistaa ruokaa ja synnyttää lapsia.

Useimmille pataaneille tyttären syntymä tekee päivästä synkän. Isäni serkku Jehan Sher Khan Yousafzai oli yksi harvoista, jotka tulivat juhlimaan syntymääni, ja hän antoi jopa runsaan rahalahjan. Tästä huolimatta hän oli piirtänyt suuren sukuun, Dalokhel Yousafzain, joka ulottui taaksepäin aina isoisäni isoisään mutta jossa näkyi vain mieslinja.

Isäni Ziauddin on erilainen kuin useimmat muut pataanimiehet. Hän otti sukuun ja piirsi viivan, joka lähti hänen omasta nimestään ja muodosti tikkukaramellin muotoisen kuvion. Sen päähän hän kirjoitti Malala. Serkku nauroi ällistyneenä. Isä ei piittänyt. Hän sanoo katsoneensa silmiini, kun olin syntynyt, ja rakastuneensa. Hän sanoi ihmisille: ”Tiedän, että tämä lapsi on jotenkin ainutlaatuinen.”

Isä pyysi ystäviään jopa heittelemään kuivattuja hedelmiä, makeisia ja kolikoita kehtooni, ja niin tehdään yleensä vain, kun syntynyt lapsi on poika.

Olen saanut nimeni Afganistanin suurimman sankarin, Maiwandin taistelusta tunnetun Malalain mukaan. Me pataanit olemme ylpeä kansa, joka koostuu monista Pakistanin ja Afganistanin alueelle hajaantuneista heimoista. Me elämme – kuten olemme eläneet vuosisatojen ajan – *paštunwali*-nimisen tapasäännösten mukaan, joka esimerkiksi velvoittaa meidät osoittamaan vieraanvaraisuutta kaikkia kävijöitä kohtaan ja jonka tärkein arvo on *nang* eli kunnia. Pahinta, mitä pataanille voi sattua, on kasvojen menetys. Häpeä on pataanimiehelle kauhistuttava asia. Meillä on sanonta: ”Ilman kunniaa maailma ei ole minkään arvoinen.” Me tappelemme ja otamme yhteen keskenämme niin paljon, että serkkua tarkoittava sanamme – *tarbur* – tarkoittaa myös vihollista. Yhdistämme kuitenkin aina voimamme ulkopuolisia valloittajia vastaan. Kaikki pataanilapset oppivat varttuessaan tarinan siitä, miten Malalai innoitti afgaanarmeijan voittamaan brittijoukot vuonna 1880 yhdessä toisen afgaanisodan suurimmista taisteluista.

Malalai oli paimenen tytär Maiwandista, pikkukaupungista Kandaharin länsipuolen pölyisiltä tasangoilta. Hänen ollessaan teini-ikäinen sekä hänen isänsä että mies, jonka kanssa hänen oli määrä mennä naimisiin, taistelivat tuhansien muiden afgaanien joukossa maansa brittimiehittäjiä vastaan. Malalai lähti kylänsä muiden naisten mukana taistelukentälle hoitamaan haavoittuneita ja tuomaan heille vettä. Hän näki omien miestensä olevan häviöllä, ja kun lipunkantaja kaatui, hän nosti valkoisen huntunsa korkealle ilmaan ja marssi taistelukentälle joukkojen eteen.

”Nuoret rakastetut!” hän huusi kovaan ääneen. ”Jos ette kaadu Maiwandin taistelussa, joku totta tosiaan pitää teidät hengissä häpeän symbolina.”

Malalai kuoli taistelun tiimellyksessä, mutta hänen sanansa ja urheutensa innoittivat afgaanimiehet kääntämään taistelun voitokseen. He tuhosivat kokonaisen brittiprikaatin, ja häviö oli yksi brittiarmeijan pahimmista. Afgaanit olivat niin ylpeitä Maiwandin voitosta, että viimeinen afgaanikuningas pystytti sille muistomerkin Kabulin keskustaan.

Yläkoulussa luin jotain Sherlock Holmes -tarinaa ja nauroin tajutessani, että kyse oli samasta taistelusta, jossa tohtori Watson haavoittui ennen kuin hänestä tuli suuren salapoliisin kumppani. Malalai oli meidän pataanien oma Jeanne d’Arcimme. Monet afganistanilaiset tyttökoulut on nimetty hänen mukaansa.

Isoisäni, joka oli uskonoppinut ja kylän kirjuri, ei pitänyt siitä, että isäni antoi minulle tämän nimen. ”Se on surullinen nimi”, hän sanoi. ”Se tarkoittaa murheen murtamaa.”

Kun olin aivan pieni, isälläni oli tapana laulaa minulle laulua, jonka on kirjoittanut kuuluisa peshawarilainen runoilija Rahmat Shah Sayel. Laulun viimeinen säkeistö päättyy:

Oi, Maiwandin Malalai

korota vielä kerran äänesi, jotta pataanit ymmärtäisivät kunnian laulun.

Runolliset sanasi tuovat muutoksen maailmaan,

pyydän sinua, korota taas äänesi.

Isä kertoi Malalain tarinan kaikille kodissamme käyville. Minusta oli aina mukava kuulla tarina ja laulut, joita isä minulle lauloi, ja rakastin sitä, miten nimeni ajelehti tuulen mukana, kun ihmiset lausuiivat sen.

Me asuimme maailman kauneimmassa paikassa. Minun laaksoni, Swatin laakso, on taivaallinen vuorten, virtaavien vesiputousten ja kristallinkirkkaiden järvien valtakunta. TERVETULOA PARATIISIIN lukee kyltissä laaksoon tultaessa. Ennen vanhaan Swatin laaksoa kutsuttiin nimellä Uddyana, mikä tarkoittaa puutarhaa. Siellä on luonnonkukkaniittyjä, puutarhoja, joissa kasvaa herkullisia hedelmiä, smaragdikaivoksia ja taimenten täyttämiä jokia. Swatia kutsutaan usein Idän Sveitsiksi – meillä oli aikoinaan jopa Pakistanin ensimmäinen hiihtokeskus. Pakistanin rikkaat tulivat lomillaan nauttimaan laaksomme puhtaasta ilmasta ja maisemista ja suufilaisista musiikki- ja tanssijuhlista. Niin tekivät monet ulkomaalaisetkin, joista kaikista käytimme nimitystä *angrezan* – ”englantilainen” – mistä he sitten olivatkin lähtöisin. Jopa Englannin kuningatar tuli käymään – ja asui Valkoisessa palatsissa, joka

oli rakennettu samasta marmorista kuin oman kuninkaamme, Swatin laakson ensimmäisen hallitsijan eli *walin* rakennuttama Taj Mahal.

Erikoinen on myös historiamme. Nykyisin Swat on osa Khyber Pakhtunkhwan maakuntaa eli KPK:ta, kuten me sitä kutsumme, mutta aiemmin Swat oli erillään muusta Pakistanista. Se oli aikoinaan ruhtinasvaltio, joita oli kaikkiaan kolme: toiset kaksi olivat viereiset Chitral ja Dir. Siirtomaa-aikana hallitsijamme olivat Britannian vasalleja mutta hallitsivat maitaan itsenäisesti. Kun britit antoivat Intialle itsenäisyyden vuonna 1947 ja jakoivat sen, meidät liitettiin siinä yhteydessä luotuun Pakistaniin mutta valtiomme säilyi autonomisena. Meillä oli käytössä Pakistanin rupia, mutta Pakistanin hallitus saattoi puuttua vain ulkopoliittikkaamme. *Wali* jakoi oikeutta, piti yllä rauhantilaa keskenään sotivien heimojen välillä ja keräsi *ušuria* – kymmenysvero – jolla hän sitten rakensi teitä ja kouluja.

Me olimme linnuntietä vain 160 kilometrin päässä Pakistanin pääkaupungista Islamabadista, mutta tuntui kuin se olisi ollut toisessa maassa. Matkaan meni vähintään viisi tuntia, kun kuljettiin tietä pitkin yli Malakandin solan, laajan vuoristoaltaan, jossa esi-isämme kauan sitten taistelivat mullah Saidullah -nimisen saarnaajan (jota britit kutsuivat ”Hulluksi fakiiriksi”) johdolla brittijoukkoja vastaan rosoisten vuorenhuippujen lomassa. Mukana oli myös Winston Churchill, joka kirjoitti tapahtumasta kirjan, ja me kutsumme yhä yhtä huipuista Churchillin etuvartioksi, vaikkei hän puhunutkaan kansastamme kovin kauniisti. Solan päässä on vihreäkupolinen pyhäkkö, jonne ihmiset heittelevät kolikoita kiittääkseen turvallisesta perillepääsystä.

En tuntenut ketään, joka olisi käynyt Islamabadissa. Ennen hankaluuksien alkamista useimmat ihmiset eivät äitini tavoin olleet koskaan käyneet Swatin ulkopuolella.

Me asuimme Mingorassa, laakson suurimmassa taajamassa ja ainoassa suuremmissa kaupungissa. Mingora oli ennen pieni paikka, mutta ympäröivistä kylistä on muuttanut sinne paljon ihmisiä ja siitä on tullut likainen ja ahdas. Siellä on hotelleja, collegeja, golfkenttä ja kuuluisa basaari, josta voi ostaa perinteisiä kirjontatöitä, jalokiviä ja kaikkia kuviteltavissa olevia tavaroita. Sen läpi kiemurtelee Marghazarjoki, joka on veteen heitettyjen muovikassien ja muiden roskien

jäljiltä likaisenruskea. Joen vesi ei ole kirkasta kuten vuoristoalueen jokien tai aivan kaupungin ulkopuolella virtaavan Swatjoen, josta ihmiset kalastavat taimenia ja jonka varrella mekin kävimme lomilla. Talomme oli Gulkadassa, joka tarkoittaa ”kukkien paikkaa” mutta tunnettiin aiemmin nimellä Butkara eli ”buddhalaisten patsaiden paikka”. Lähellä kotiamme oli pelto, jossa oli siellä täällä salaperäisiä raunioita – pystyyn nousseita leijonia esittäviä patsaita, katkenneita pylväitä, päättömiä veistoshahmoja ja, oudointa kaikesta, satoja kivisiä sateenvarjoja.

Islam tuli laaksoomme 1000-luvulla, jolloin Ghaznin sulttaani Mahmud tuli Afganistanista ja ryhtyi hallitsijaksemme. Muinaisina aikoina Swat oli kuitenkin buddhalainen kuningaskunta. Buddhalaisuuden kannattajat saapuivat tänne 100-luvulla, ja heidän kuninkaansa hallitsivat laaksoa yli viisisataa vuotta. Kiinalaiset tutkimusmatkailijat kirjoittivat, että Swatjoen rannoilla oli 1 400 buddhalaista luostaria. Tempelikellojen taianomainen ääni kajahteli laakson yli. Tempelit ovat hävinneet jo kauan sitten, mutta melkein minne tahansa laaksossa meneekin, esiköiden ja muiden luonnonkukkien lomasta löytää niiden raunioita. Me teimme usein eväsretkiä kallioveistoksille, jotka esittivät lootuskukan päällä risti-istunnassa istuvaa hymyilevää lihavaa Buddhaa. On monia tarinoita siitä, miten Buddha itse kävi täällä, koska laakso on niin rauhallinen paikka, ja osa hänen tuhkastaan sanotaan haudatun laaksossa olevaan jättiläismäiseen stupaan.

Butkaran rauniomme olivat taianomainen paikka leikkiä piilosta. Kerran sinne tuli ulkomaisia arkeologeja tekemään kaivauksiaan, ja he kertoivat meille, että menneinä aikoina se oli ollut pyhiinvaelluskohde, täynnä kauniita kultakupolisia temppeleitä, joihin oli haudattu buddhalaisia kuninkaita. Isäni kirjoitti runon nimeltä ”Butkaran pyhäinjäännökset” ja tiivistä siinä täydellisesti, miten temppeli ja moskeija saattoivat olla olemassa vierekkäin: ”Kun totuuden ääni kohoaa ilmoille minareeteista, Buddha hymyilee ja historian katkennut ketju yhdistyy uudelleen.”

Me elimme Hindukušin vuoriston varjossa, ja miehet kävivät siellä ampumassa villivuohia ja kanalintuja. Talomme oli yksikerroksinen ja rakennettu betonista. Vasemmalta johtivat portaat tasakatolle, joka oli

niin suuri, että me lapset pystyimme pelaamaan siellä krikettiä. Se oli leikkikenttämme. Hämärän tullen isä ja hänen ystävänsä kokoontuivat usein sinne istumaan ja juomaan teetä. Minäkin istuin toisinaan katolla katselemassa savun kohoamista ympärillä olevista keittonuotioista ja kuuntelemassa sirkkojen öistä mekastusta.

Laaksomme on täynnä mitä ihanimpia hedelmäpuita, joissa kasvaa viikunoita ja granaattiomenia ja persikoita, ja puutarhassamme kasvoi viinirypäleitä, guavoja ja persimoneja. Etupihallamme oli luumupuu, joka tuotti herkullisia hedelmiä. Me jouduimme aina kilpailemaan niistä lintujen kanssa. Linnut rakastivat sitä puuta. Jopa tikat.

Niin kauan kuin muistan, äitini on puhunut linnuille. Talomme takana oli kuisti, jonne naiset kerääntyivät. Me tiesimme, millaista oli olla nälkäinen, joten äiti teki aina vähän ylimääräistä ruokaa ja antoi sitä köyhille perheille. Jos jotain jäi jäljelle, hän jakoi sen linnuille. Laulamme pastuksi mielellämme kaksisäkeisiä *tapa*-runoja, ja ripotellessaan riisiä linnuille äidillä oli tapana laulaa: ”Älä surmaa puutarhan kyyhkyjä. Jos surmaat yhden, toisetkaan eivät enää tule.”

Minusta oli hauska istua katolla ja katsella vuoria ja haaveksia. Kaikkein korkein vuori oli pyramidin muotoinen Elumvuori. Se on meille pyhä vuori ja niin korkea, että sillä on aina villavien pilvien muodostama nauha kaulassaan. Sillä on lumipeite jopa kesällä. Koulussa olimme, että vuonna 327 eaa., jopa aikaisemmin kuin buddhalaiset tulivat Swatiin, Aleksanteri Suuri kulki laakson poikki tuhansien norsujen ja sotilaiden kanssa matkallaan Afganistanista Indukselle. Swatin asukkaat pakenivat vuorille uskoen, että heidän jumalansa suojelisivat heitä, koska vuori oli niin korkea. Aleksanteri oli kuitenkin päättäväinen ja kärsivällinen johtaja. Hän rakennutti puisen rampin, jolta hänen katapulttinsa ja nuolensa yltivät vuoren huipulle. Sitten hän kiipesi itse ylös, niin että sai käsiinsä valtansa symboliksi Jupiterin.

Katolta katsellessani näin, miten vuoret muuttuivat vuodenaikojen myötä. Syksyllä vuorilta alkoivat puhaltaa koleat tuulet. Talvella kaikki oli valkoisenaan lumesta ja katolta roikkui pitkiä tikarimaisia jääpuikkoja, joita innoissamme katkoimme. Me säntäilimme ympäriinsä pystytellen lumiukkoja ja lumikarhuja ja yrittäen pyydystää lumihiihtaleitä.

9 789513 176440

99.1 • www.tammi.fi
ISBN 978-951-31-7644-0